

ROMAN PAREWICZ

Wielojęzyczna terminologia zawodowa w zakresie leśnictwa i drzewnictwa

Многоязычная профессиональная терминология в области лесоводства и лесной и деревообрабатывающей промышленности

Multilingual Professional Terminology in the Sphere of Forestry
and Wood Industry

Wzmożona międzynarodowa wymiana prac naukowo-badawczych, doświadczeń praktycznych, poglądów i zamierzeń rozwojowych w zakresie leśnictwa i drzewnictwa wykazała już dawno konieczność ustalania terminologii zawodowej, która mimo odrębności językowych i różnego stopnia rozwoju wyrażen zawodowych w poszczególnych krajach pozwoliłaby na posługiwanie się jednoznacznymi wyrażeniami i określeniami bez względu na to, w jakim języku toczą się obrady oraz drukowane są prace naukowe, sprawozdania z obrad, artykuły itp.

Pozornie cały problem sprowadza się do publikacji odpowiednio wyczerpujących słowników zawodowych dwu- lub wielojęzycznych. W rzeczywistości jednak sprawa wygląda bardziej skomplikowanie. Zasób wyrażen zawodowych (technicznych) jest różny w różnych językach. Istnieje zatem wiele wyrażen w jednych językach, nie znajdujących odpowiednika w innych. Jako przykład może posłużyć dobrze znane u nas pojęcie „urządzania lasu”. Ma ono swój odpowiednik w języku niemieckim jako „Forsteinrichtung” i francuskim „menagement forestière”, ale nie znajdowało dotąd odpowiednika w potocznym użyciu w języku angielskim jako „forest management”. Podczas gdy w językach francuskim, niemieckim i również polskim wyrażenie to obejmuje konkretne czynności, zmierzające do ustalenia planu gospodarstwa leśnego, w angielskim jest to pojęcie znacznie szersze, obejmujące nie tylko opracowania planów, lecz również pojęcie pewnych zabiegów gospodarczych. Inne wyrażenie, najbliższe naszemu „urządzaniu” ma z kolei znacznie węższe znaczenie.

Jeżeli sięgniemy do przerobu lub wyrobów z drewna, to np. angielskie „Plywood” oznacza zarówno sklejkę jak i płytę stolarską, podczas gdy my nie mamy zbiorowego terminu technicznego dla tych dwóch rodzajów płyt. Takich przykładów, nawet znacznie dalej idących, można oczywiście przytoczyć wiele.

Trzeba również pamiętać, że w organizacjach międzynarodowych używa się na ogół języków, którymi mówi więcej niż jeden naród, np. hisz-

pański, angielski itp. Języki te są używane obecnie na różnych kontynentach, co spowodowało poważne różnice terminologiczne w ramach pozornie tych samych języków. Nie trzeba sięgać tak daleko. Nawet w językach terytorialnie znacznie mniej rozprzestrzenionych istnieją tradycyjne i gwarowe różnice terminologiczne.

Wszystko to utrudnia oczywiście tłumaczenie prac i wypowiedzi z jednych języków na inne, a nawet niekiedy powoduje nieporozumienia w ramach jednego języka.

Podobne trudności występują również i w naszym słownictwie zawodowym i niejednokrotnie podnoszona już była konieczność opracowania polskiej terminologii zawodowej dla leśnictwa, a szczególnie dla drzewnictwa.

Pewnym wskaźnikiem potrzeb w zakresie słownictwa leśnego i drzewnego może być ilość słowników, wykazów terminologicznych i innych temu podobnych opracowań. Prac takich stwierdzono w 1959 r. około 25, niezależnie od opracowań narodowych komitetów terminologicznych, których zarejestrowano dotąd około 50.

Komisja Słownictwa Leśnego istnieje, jak wiadomo, przy Polskim Towarzystwie Leśnym.

Zadanie stworzenia łatwiejszej platformy porozumiewania się, tzn. dysponowania w różnych językach równoznacznymi wyrażeniami zawodowymi dla leśnictwa i drzewnictwa, podjął w 1954 r. połączony Komitet do Spraw Bibliograficznych Organizacji do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa¹ oraz Międzynarodowej Unii Organizacji Badawczych Leśnictwa².

Podobne zadania w zakresie swej działalności podjęły różne podkomisje i grupy robocze FAO i ECE³.

Prace rozpoczęto pierwotnie w językach urzędowych FAO, JUFRO i ECE, tzn. angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim i rosyjskim. Ustalenie terminologii zawodowej w językach używanych we współpracy międzynarodowej ułatwi ustalenie terminologii fachowej w dowolnym języku, jak również opracowanie słowników zawodowych dwu- i wielojęzycznych. Głównym zadaniem Komitetu Bibliograficznego jest inicjowanie, ustalanie wytycznych, koordynacja i opiniowanie prac terminologicznych, wykonywanych przez narodowe komitety terminologiczne, ośrodki bibliograficzne oraz międzynarodowe zespoły i grupy robocze, które — oprócz swych głównych zadań — zajmują się również zagadnieniami słownictwa. Komitet ten uznany został przez FAO oraz JUFRO jako instancja autorytatywna w sprawach wielojęzycznej terminologii zawodowej, podobnie jak w sprawach systemu klasyfikacji bibliograficznej.

Prace nad ustaleniem wielojęzycznej terminologii leśnej rozpoczęto od wytypowania najpospoliciej używanych w wielu językach nazw i określeń oraz ustalenia ich odpowiedników w języku podstawowym. Za podstawowy język prac terminologicznych uznano w 1954 r. angielski, ponieważ w tym czasie, w tym właśnie języku istniały najnowsze dwa opracowania leśnej terminologii zawodowej: jedno opracowanie

¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).

² International Union of Forest Research Organizations (JUFRO).

³ Economic Commission for Europe (Europejska Komisja Gospodarcza).

Ośrodka Bibliograficznego przy Biurze Wspólnoty Narodów¹ w Oxfordzie, drugie — Stowarzyszenia Leśników Amerykańskich². Opracowanie terminologii polega na ustaleniu dla każdego pojęcia jednoznacznego wyrażenia fachowego i opatrzenia go wyczerpującym określeniem opisowym. Dla każdego wyrażenia sporządza się kartę zawierającą: wyrażenie, określenie opisowe i międzynarodowy numer rejestracyjny.

W miarę opracowywania kart terminologicznych w języku podstawowym, rozsyła się je na żądanie do wszystkich narodowych komitetów (komisji) terminologicznych oraz innych instytucji (np. centralne władze administracji leśnej), które opracowują karty terminologiczne we własnym języku. Jako zasadę przyjmuje się wierność tłumaczenia określenia opisowego oraz identyczność numeru rejestracyjnego z terminologią w języku podstawowym. Po ustaleniu i opisowym zdefiniowaniu określanego pojęcia, następuje dobór, a w razie potrzeby stworzenie nowego odpowiedniego wyrażenia fachowego we własnym języku. Praca nie polega więc na tłumaczeniu wyrażenia angielskiego, lecz na tłumaczeniu określenia opisowego i doborze wyrażenia własnego.

W poszczególnych opracowaniach mogą przy tym występować następujące sytuacje:

- a) dla określonego pojęcia brak odpowiedniego wyrażenia fachowego;
- b) odpowiednie wyrażenie dla pojęcia istnieje, lecz używane jest w nieco innym znaczeniu, niż to podaje określenie opisowe;
- c) wyrażenie najbardziej odpowiednie dla danego pojęcia ma oprócz tego jeszcze inne znaczenie;
- d) we własnym języku istnieją pojęcia wymagające oddzielnych wyrażen fachowych, nie mających odpowiednika w terminologii przyjętej za podstawową (w danym przypadku — w terminologii angielskiej);
- e) we własnym języku istnieje więcej niż jedno wyrażenie (synonimy) dla określenia tego samego pojęcia.

Szczegółowe wytyczne opracowane przez międzynarodowy Komitet Bibliograficzny FAO/JUFRO podają tryb postępowania we wszystkich wyżej przytoczonych przypadkach. Godzi się tu wspomnieć o jednej z tych wytycznych, w myśl której narodowy komitet (komisja) terminologiczny może oczywiście ustalić wyrażenia i opracować karty terminologiczne dla większej ilości pojęć, niż to zrobiono w terminologii podstawowej. Jednak karty terminologiczne wyrażen fachowych, nie mających odpowiednika w terminologii podstawowej, nie posiadają uniwersalnego (międzynarodowego) numeru rejestracyjnego. Mogą natomiast posiadać krajowy numer rejestracyjny.

Postępując w myśl wskazówek Komitetu Bibliograficznego FAO/JUFRO, komitety narodowe ustalają terminologię własną, składającą się niejako z dwóch grup wyrażen zawodowych: grupa pierwsza, obejmująca w zasadzie całość dziedziny leśnictwa i produktów pochodzących z gospodarstwa leśnego, składa się z wyrażen podstawowych, mających swe odpowiedniki w terminologii wielojęzycznej, czyli wyrażenia dające się tłumaczyć dosłownie i zarejestrowane pod tym samym uniwersalnym numerem rejestracyjnym. Druga grupa wyrażen, bardzo skromna lub bar-

¹ Commonwealth Forestry Bureau — South Parks Road Oxford.

² „Society of American Foresters“.

dzo liczebna, w zależności od bogactwa językowego, będzie się składać z wyrażeń ściśle zdefiniowanych i jednoznacznych w danym języku, aczkolwiek nie rejestrowanych w terminologii wielojęzycznej. Tłumaczenie tych wyrażeń na obce języki będzie wprawdzie trudniejsze niż wyrażeń z pierwszej grupy (tam wystarczy przytoczyć wyrażenie zarejestrowane pod tym samym numerem uniwersalnym), lecz będzie znacznie ułatwione przez istnienie jednoznacznego określenia opisowego. Jedna i druga grupa wyrażeń ujętych w kartach terminologicznych przyczyni się do poprawności i ujednoczenia nazw i wyrażeń zawodowych w słownictwie własnym.

Narodowe komitety (komisje) terminologiczne posiadają pełną swobodę i niezależność w opracowywaniu własnej terminologii.

Rola Komitetu Bibliograficznego FAO/JUFRO polega obecnie, po ustaleniu wytycznych, jedynie na koordynowaniu i wspomaganiu prac nad sukcesywnym opracowywaniem kart terminologicznych w języku podstawowym (angielskim), przez ośrodek bibliograficzny w Oxfordzie¹, przekazywaniu tych kart do dyspozycji narodowych komitetów (komisji) terminologicznych, udzielaniu wyjaśnień w przypadku wątpliwości co do właściwego znaczenia określeń opisowych w terminologii angielskiej oraz opiniowaniu w przypadku rozbieżności znaczenia pewnego określenia w języku angielskim z jego zarejestrowanym odpowiednikiem w innym języku. Wreszcie Komitet FAO/JUFRO zatwierdzi ostateczny zestaw kart terminologicznych w języku podstawowym oraz ich uniwersalne numery rejestracyjne przed ich definitywnym opublikowaniem w druku. Do czasu zamknięcia tego wykazu stopniowo opracowywane karty terminologiczne mają tymczasowe numery rejestracyjne.

Myślą przewodnią tej działalności jest zatem stworzenie kompletów kart terminologicznych w dowolnej ilości języków, w których to kompletach wszystkie karty o tych samych numerach rejestracyjnych w różnych językach będą zawierały równoznaczne wyrażenia fachowe, jednoznacznie określone.

Do końca 1959 r. opracowano ponad 200 kart terminologicznych w języku podstawowym (angielskim) i wydrukowano je w 250 egzemplarzach do dyspozycji narodowych komitetów (komisji) terminologicznych oraz innych zainteresowanych instytucji. Dotąd komitety narodowe hiszpański, francuski i kilka innych powiadomiło sekretariat Komitetu FAO/JUFRO o przetłumaczeniu otrzymanych kart lub też o pracach w toku. Kompletów kart wysyła na żądanie wyżej wymienione już Commonwealth Forestry Bureau w Oxfordzie. Do stałych odbiorców tych kart należą niemal wszystkie kraje europejskie, a z naszych sąsiadów Czechosłowacja. Nawiasem mówiąc Polska Komisja Terminologiczna przy PTL² nie jest zarejestrowana w Komitecie FAO/JUFRO.

Wytyczne szczegółowe w sprawie trybu i techniki opracowania Wielojęzycznej Terminologii Leśnej zostały opublikowane w czasopiśmie leśnym FAO „Unasylva” nr 4, 1955 r. Odbitki tego artykułu jak i ew. inne informacje można uzyskać w sekretariacie Komitetu Bibliograficznego FAO/JUFRO, który mieści się w Dziale Leśnictwa FAO³.

¹ Commonwealth Forestry Bureau.

² Komisja Słownictwa Leśnego PTL.

³ FAO Forestry and Forest Products Division, Viale delle Terme di Caracalla, Roma.

Zagadnienie terminologii fachowej nie stanowi wyłącznej dziedziny działalności połączonego Komitetu do spraw Bibliograficznych FAO/JUFRO. Opracowanie i rozpowszechnianie systemu dziesiętnego klasyfikacji literatury zawodowej leśnictwa i drzewnictwa jak również systematyczne uzupełnianie tego systemu, klasyfikacja i katalogowanie filmów zawodowych, publikowanie światowych wykazów czasopism i periodycznych wydawnictw zawodowych stanowi trzon działalności tego Komitetu. Okresowe informacje na temat całokształtu działalności ukazują się w kwartalniku „Unasyva”, jak również sporadycznie w czasopismach zawodowych poszczególnych krajów.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 1 sierpnia 1960 r.